

Tempus canonicas horas persolvendi, ut peccatum mortale vitetur, est totum illud spatium, quod intercedit inter vesperam unius diei, et mediam noctem alterius, ut sanctus Antonius, et cæteri fere omnes docent. Itaque si quis intra spatium illud preces horarias legat, non peccat lethaliter, etiamsi alioqui non observet tempora singularum horarum.

Solet autem quæri, quid accipiendum sit hoc loco nomine « Vesperæ », occasus ne solis, an tempus illud, quo vespertinum officium celebrari solet. Sed nos cum sancto Thoma in quodlib. 3. art. 28. in responsione ad 3. existimamus, nomine « Vesperæ » intelligi debere tempus officii vespertini, ac per hoc non peccare lethaliter, qui post Vesperas et Completorium, continuo recitant officium matutinum sequentis diei, etiamsi id fiat ante solis occasum. Ratio enim, cur Doctores ad integrum officium persolvendum assignent tempus a vespera unius diei usque ad mediam noctem alterius; illa est, quoniam officium incipit a primis Vesperis, et terminatur ad Completorium sequentis diei; Completorium autem celebrari debet secundum veterem ritum post occasum solis, et usque ad mediam noctem extendi potest, quoniam in media nocte incipit tempus canonicum officii matutini.

Ut autem peccatum quodcumque etiam veniale vitetur, debent officia singularum horarum illis horis celebrari, unde nomina acceperunt. De quibus horis satis multa diximus supra, cap. 11. Esse autem peccatum, saltem veniale, a canonico tempore in officio persolvendo recedere, communis est sententia Theologorum et Canonistarum, quorum ingentem numerum citat Marcellus Francolinus in lib. de tempore horarum canonicarum, cap. 24. num. 4. et cap. 25. num. 7.

Intelligendum est autem, tunc solum peccatum esse, preces horarias non suo tempore celebrare, quando et longe receditur a tempore canonico, et absque ulla rationabili causa id præsumitur: nisi forte consuetudo jam multis in locis recepta, et a piis doctisque viris tacito quodam consensu approbata excuset. Censetur autem longe recedere a legitimo tempore, qui tunc officium alicujus horæ persolvit, cum verba, quæ leguntur,

(1) Isai. XXIX, 13; Eph. V, 19.

aut canuntur, cum tempore nulla ratione conveniunt, ut si quis ante lucem dicat: Jam lucis orto sydere; vel sub vesperam, aurora lucis rutilat; vel ante meridiem: Jam sol recedit igneus; vel mox a cœna, sive etiam ante cœnam: Somno relectis artubus spreto cubili surgimus.

Sed quidquid sit de rigore juris, certe dubitari non debet, quin sit longe perfectius, fructuosius et facilius officia singularum horarum, suis, propriisque temporibus celebrare, quam multa simul officia sine ulla horarum, et temporum distinctione conjungere. Sic enim satisfcit Ecclesiasticæ institutioni, quæ ideo in certas horas diurnas, atque nocturnas officium distribuit, ut in iisdem horis, atque adeo per omnes totius diei partes, Deum laudemus: sic etiam maxima utilitas ex officii recitatione ad nos accedit, dum tam crebro ad nos ipsi redimus, et a tumultibus sæculi ad pacem Dei, animum revocamus: sic denique labor precum horarum in tot partes divisus ita minuitur, ut levissimus, ac pene nullus esse videatur.

Denique ita faciendum esse tunc etiam, cum privatim officium divinum persolvitur, sancti Patres apertissime docent, quos cap. 11. citavimus. Quibus addi potest Petrus Damiani, qui in epist. ad Desiderium, de miraculis sui temporis, post narrationem horribilis exempli ad hanc rem pertinentis ita concludit: « Distinguenda sunt ergo per momenta temporum Ecclesiastica institutionis officia ».

Attentio triplex distinguitur a Doctoribus, una ad verba, altera ad sententiam, tertia ad ipsum Deum, qui oratur, vel laudatur. Quælibet vero harum trium sufficit; neque necesse est, ut semper sit actualis, modo ita sit virtualis, ut voluntarie numquam interrumpatur. Vide S. Thomam in 2. 2. quæstion. 83. art. 13. Dominicum a Soto lib. x. de justitia et jure, quæst. 5. artic. 5. et Navarrum in Enchiridio cap. 23. num. 105. Huc pertinet illud Isaie XXIX. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Et illud Apostoli ad Ephes. v. *Cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino* (1).

Illud quoque S. Cypriani in serm. 6. « Ideo et sacerdos ante orationem præparat fratrum mentes dicendo, sursum corda, ut

dum respondet plebs, habemus ad Dominum, admoneatur, nihil aliud se quam Dominum cogitare debere ».

Et illud S. Augustini in epist. 109. « Psalmis et Hymnis dum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore ».

Devotio, quam in officio divino rite persolvendo exigit generale Concilium Lateranense, unde extat cap. Dolentes, de celebrat. Miss. partim est interna, partim externa. Interna devotio est, promptitudo quædam animi ad Deum laudandum ac precandum, quam certe non habent, qui cum tædio ad hoc munus accedunt, vel de prolixitate facile quærantur, devotio externa est promptitudo ad genua flectenda, ad standum, ad canendum, et alia id genus præstanda.

Proderit autem ad devotionem excitandam, si quis dum ad officium persolvendum accedit, breviter apud animum suum revolvat, vel se in precibus cum Deo collocuturum, vel in lectionibus Deum sibi loquentem auditorum, vel in Psalmis et Hymnis, cum Angelis Deo laudes esse dicturum. Sic enim fiet, ut divinum officium non per modum legitis historiam aliquam, sed affectu precantis, audientis, et laudantis Deum, devote, reverenter, humiliterque persolvat. Sic nimirum sanctissimi viri Psalmos, canebant, apud quos, ut Chrysostomus scribit homil. 59, ad populum Antiochenum, Davidica cantica multos movebant fontes lacrymarum.

Sic etiam S. Augustinus, qui de se scribit lib. ix. Confess. cap. 4. « Quas tibi voces dabam in Psalmis illis, et quomodo in te inflammabar ex eis »?

Sic quoque S. Bernardus, qui serm. 7. in Cantica scribit: « Usurpemus officium, quorum sortimur consortium, ut in ore infantium et lactentium perficiatur laus. Dicamus Angelis, psallite Deo nostro, psallite. Atque audiamus eos vicissim respondentes, Psallite. Regi nostro, psallite. Laudem ergo cum cœli cantoribus in commune dicentes, utpote cives Sanctorum, et domestici Dei, Psallite sapienter. Cibum in ore, Psalmus in corde etc ». Vide eundem serm. 47.

Sed placet adscribere, qui de magno illo Dei servo et amatore Francisco S. Bonaventura tradat in vita ejusdem, cap. 16. « Solitus, inquit, erat vir Sanctus horas canonicas non minus timorate persolvere, quam devote. Nam licet oculorum, stomachi, plenis et

hepatis ægritudine laboraret: nolebat muro, vel parieti inhaerere dum psalleret. Sed horas semper erectus, et sine caputio, non gyrovagis oculis, nec cum aliqua syncopa persolvebat. Si quando esset in itinere constitutus, figebat tunc temporis gressum; hujusmodi consuetudinem reverentem, et sacram, propter pluviarum inundantiam non omittens. Dicebat enim, si quiete comedit corpus cibum suum, et futurum cum ipso vermium esca; cum quanta pace et tranquillitate accipere debet anima cibum vitæ ».

CAPUT XIX.

De iis, qui ex officio tenentur ad horas canonicas persolvendas.

Restas part ultima disputationis, quæ est de iis, quibus incumbit ex proprio munere divinum hoc tributum Domino reddere. Et quidem non dubium est apud Catholicos hoc officium ad Clericos et Monachos, atque ad Clericos, vel ratione ordinis sacri, vel ratione Ecclesiastici beneficii proprie pertinere. Extant enim non pauci Conciliorum veterum canones, unde id colligi potest; de quibus vide apud Gratianum distinct. 92. can. finali, et in epistolis decretalibus, cap. Presbyter de celebratione Miss. et cap. Dolentes, eodem titulo, et Clementinam primam, eodem etiam titul. Item Concilium Cabilonense can. 59. Monguntinum sub Rabano canone 16. Concilium Lateranense postremum sub Leone X. sess. 9. et alia id genus.

Est autem quæstio, an id recte fiat ut soli Clerici et Monachi ad hoc officium obligentur. Id enim reprehendi ab adversariis, ne potissimum a Joanne Brentio, notavimus cap. 12. Sed quia res facilis est, breviter expediri poterit.

Tribus igitur argumentis probamus id recte fieri. Primum enim id probatur exemplo veteris Ecclesiæ utriusque Testamenti. Nam in Testamento vetere non totus populus, sed soli Levitæ Psalmos ex officio publice decantabant. I Paralip. xv. *Dixit David Principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores etc.* Et cap. xvi. *Constituitque coram arca Domini de Levitis, qui ministrarent et recordarentur operum ejus, et glorificarent, atque laudarent Dominum Deum Israel* (1). In Testamento novo Apostoli primi

(1) Par. XV, 16; ibid. XVI.

fuerunt, qui relicta cura temporalium rerum munus suum proprium esse dixerunt. Verbo Dei, et orationi sine intermissione instare: *Nos* (inquiunt Act. VI) *orationi et Verbo Dei instantes erimus* (1). Ex quo intelligimus, omnium quidem fidelium esse privatim orare, et alios exhortari; sed proprium esse sacerdotum publice populo prædicare, et pro eodem populo assidue orare. Et sicut reprehendere non possunt adversarii, quod non omnes in Ecclesia Verbum Dei prædicent, sed soli Ministri ad hoc munus electi et ordinati: ita reprehendere non debent, quod ipsi soli publicas preces in Ecclesia fundant, et ex officio Dei laudibus vacent. Exempla ista Scripturarum secutam esse antiquam Ecclesiam, et munus Deum laudandi ac precandi publice, solis Clericis et Monachis demandasse, perspicuum est ex conciliis supra citatis, tum in hoc ipso capite, tum etiam in cap. 16.

Deinde, idem probatur argumento ducto a simili. Nam si Respublica temporalis habet milites suos, qui die noctuque excubant ad custodiam civitatis; cur enim non conveniat, ut Respubl. spiritualis, id est Ecclesia, habeat suos, qui similiter excubent contra spirituales nequitias, easque clamando exterream? *Super muros tuos* (inquit Dominus Isaia cap. LXII) *Hierusalem, constitui custodes, tota die et nocte in perpetuum non tacebunt* (2). Quem locum S. Hieronymus de Pastoribus Ecclesiae exponit: « Qui custodes, inquit, nec diebus debent, nec noctibus tacere, sed semper Domini clementiam deprecari, ut grex illius, et muri Hierusalem custodiantur et vallentur ejus auxilio. Unde et ad eosdem custodes, atque doctores sermo dirigitur, o vos qui recordamini Domini, ejusque Clementiam die ac nocte precibus fatigatis, cavete ne unquam in ore vestro sileat oratio ».

Tertio: idem probatur alio argumento, ducto item a simili. Nam si ad cætera omnia munera certi homines destinantur, et non omnes ex officio docent, aut judicant, aut hanc, vel illam artem exercent; cur non par sit ad munus Deum laudandi, atque assidue precandi certos homines destinari? præsertim cum reliquis populis aliis rebus occupatus, neque tam frequenter, neque tanta intentione huic summo negotio vacare, possit, quam ejus dignitas et necessitas postulat.

(1) Act. VI, 4. — (2) Is. LXII, 6. — (3) Ps. CXVIII, 161.

Duae solent hoc loco quæstiones tractari. Una quo jure teneantur Clerici et Monachi ad horas canonicas persolvendas, divinone, an humano: ex qua quæstione pendet alia, utrum possit in hac re a summo Pontifice dispensari. Altera quæstio est, utrum qui ratione beneficii ad hoc officium obligantur, fructibus beneficiorum carere debeant, si divinum officium non persolvant.

Ad priorem breviter respondemus, jure divino teneri Clericos et Monachos ad vacandum precibus et laudibus Dei, magis quam cæteros; tamen formam illam precum et laudum, quæ nunc est in usu, non a jure divino sed ab Ecclesiæ determinatione pendere.

Quod vero Panormitanus insignis alioqui juris interpres, scribit in cap. 4. de celebrat. Miss. jure divino determinatum esse numerum septem horarum cum scriptum sit: *Septies in die laudem dixi tibi* (3). Ps. CXVIII. et ideo non posse in horarum numero per Ecclesiam dispensari, non est magni ponderis. Illud enim Scripturæ testimonium non præceptum, sed exemplum continet; et exemplum Regis, non Sacerdotis. Proinde si quid efficeret, ad horas canonicas Reges obligaret, non sacerdotes. Adde quod horæ canonicæ in Ecclesia aliquando solum quinque, aliquando sex, aliquando etiam octo fuisse videntur, ut supra notavimus. Vide Joan. de Turrecremata in can. Eleutherius, distin. 91. et Navarrum in Enchiridio, cap. 25. num. 102.

Ad posteriorem quæstionem respondemus, quicquid olim Doctores aliqui senserint, hoc tempore dubitari non posse, quin fructibus beneficiorum carere, et si eos perciperint restituere debeant, ut in elemosynis pauperum, vel Ecclesiæ fabricam insumantur, qui divinum officium non persolvunt. Extat enim de hac re perspicuum decretum in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 9. §. Statuimus. Et in constitutione Pii V. Pontificis, quam vide apud Navarrum cap. 25. num. 122. Atque hæc de horis canonicis, et oratione hoc loco sufficere possunt.

CONTROVERSIARUM

DE BONIS OPERIBUS IN PARTICULARI

LIBER SECUNDUS

DE JEJUNIO.

CAPUT PRIMUM.

De nomine, et varia acceptione jejunii.

De jejunio, quod est alterum ex bonis operibus, et orationi, atque eleemosynæ tamquam comes adjungitur, quinque capita tractanda suscepi. Primum enim disseram breviter de nomine et varia acceptione jejunii. Deinde de iis, quæ ad essentiam jejunii requiruntur. Tertio, de præcepto jejunii, tum divino, tum humano. Quarto, de fine, id est, de fructu et utilitate jejunii. Quinto, de temporibus jejuniorum, ut Quadragesima, Adventu, Vigiliis etc.

Igitur nomen jejunii abstinentiam a cibo significare videtur; Græce enim jejulare dicitur *νηστεύειν*, quasi *νη ἐσθίειν*, id est non edere. Unde est nomen latinum inedia. Accipitur autem vox jejunium quatuor modis, ex quibus oriuntur quatuor quasi genera jejunii, spirituale, morale, naturale et ecclesiasticum. Jejunium spirituale dicitur abstinentia a vitiis, juxta illud Isaia LVIII. *Nonne hoc est magis jejunium quod elegi, dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes etc.* (1). « Jejunium magnum », inquit S. Augustinus tract. 17. in Joannem, « et generale est, abstinere ab iniquitatibus et illicitis voluptatibus sæculi ». Et lib. II. quæstionum Evangelicarum quæst. 18. « Scriptura », inquit, « docet generale jejunium non a con-

cupiscentia ciborum tantum, sed ab omni lætitia temporalium delectationum ». Cæterum hæc abstinentia metaphorice jejunium appellatur, sicut ipsa delectatio vitiosa cibus non est, nisi metaphorice. Neque de tali jejunio disputare aggredimur.

Jejunium morale, est parcimonia illa et temperantia cibi et potus, quam Philosophi quoque duce natura, et ratione approbaverunt, et quam eorum aliqui tenuerunt. De qua vide S. Hieronymum in lib. II. adversus Jovinianum. De hoc etiam jejunio nos hoc loco minime disputamus.

Jejunium naturale, vocant Theologi abstinentiam ab omni prorsus cibo, vel potu, quacumque ratione sumpto. Dicitur autem sumptus cibus vel potus, quando jam ad stomachum est transmissus. Si quis enim cibum aliquem degustatum continuo expueret, non solveret naturale jejunium. De hoc jejunio disseruimus in disputatione de Sacramento Eucharistiæ: non enim est præcepto ejusmodi jejunium, nisi propter communionem corporis Domini: « Placuit enim Spiritui sancto » (ut loquitur S. Augustinus in epist. 118.) « ut propter honorem tanti Sacramenti, prius in os Christiani Dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi ».

Jejunium ecclesiasticum, de quo solo disputare nobis propositum est, definiri solet abstinentia cibi secundum Ecclesiæ regulam assumpta.

Dicitur jejunium ecclesiasticum « absti-

(1) Isai, LVIII, 6.